

Mänsklighetens maskerad

- the act of appearance

Katarina Frifarare
Kandidatuppsats, VT 2015, Ädellab
DDK, Konstfack
Handledare: Johanna Rosenqvist

Innehåll

Inledning.....	2
Undersökningsområde	3
Relevans för fältet och samhället.....	3
Om identitet	5
Ornamentering (Fåfängerier?)	8
Masken som medel	11
Källförteckning.....	15
<i>Tryckta källor</i>	15
<i>Digitala källor</i>	15
<i>Föreläsningar</i>	16
<i>Bildförteckning</i>	16

Inledning

”... he points out that each one of us is by his society invited to play a certain role, a certain social role, in order to function. We play roles. These roles he calls *personas*, from the Latin word: mask worn by an actor.”¹

Vem ska jag vara idag? tänker jag och stirrar in i garderoben. Vem känner jag mig som idag? Jag förbannar mig själv över att det alltid tar sådan tid för mig att bestämma vad jag ska sätta på mig för dagen. Vilken stil vill jag iklä mig? Stilen är som en roll jag klär på mig. Den rollen kommer också att till stor del påverka mig under dagen. Hur jag rör mig, hur jag känner mig och till och med hur jag pratar. Så vem är jag idag? Varför är det så viktigt att det ska kännas rätt?

Jag kan inte låta bli att förundras över vilken makt attributen jag klär på mig har över mig. Hur de påverkar hur jag känner och upplever mig själv. När jag satt på mig skinnjackan känner jag mig jäkligt tuff. Eller när jag hängt min farmors gamla halssmycke runt halsen känner jag mig elegant.

”...all the appearances we make on the stage of our daily lives, when we turn our surfaces towards the world and harvest responses with an efficacy depending upon our expertise in the art of appearing.”²

Att kommunicera sin identitet verkar vara ett grundläggande mänskligt beteende. Precis som att det verkar vara ett grundläggande mänskligt beteende att klä sig i roller, i sociala identiteter. Människor klär sig i sin identitet. Klär på sig sin roll/ sina roller. Klär på sig förväntade roller. Klär sig i upplevda roller eller ouppfyllda roller. Klär på sig någon annan. Visar någon den vill vara, testas någon den inte tycker sig vara. Ibland väljer vi uttryck som vi identifierar oss med och känner oss som. Ibland väljer vi uttryck som förändrar oss, för att en vill känna sig som den som uttrycket visar.

Det tycks just inte räcka med att känna att en är, en måste också visa det. Uttrycka sitt sammanhang i samhället, och i kulturen. Det är ett beteende fyllt av performativa handlingar. En skulle kunna påstå att det sociala livet hos en människa kan te sig som en lek, ett skådespel. Gränslandet mellan rollen och identiteten är otydlig. Jag klär på mig en roll och handlar efter den och därmed blir jag denne, känner mig som denne.

¹ Joseph Campbell, *Joseph Campbell – Individual Identity in the Occident and Orient*, 0.42, Part of a lecture recording on Spotify.

² Pravu Mazundar, föreläsning *Understanding surfaces – jewelry & identity*, 23/1-15, Konstfack, Stockholm

Undersökningsområde

Den tvetydiga gränsen mellan upplevelsen av en själv och den roll en spelar fascinerar mig. För när blir rollen identitet eller identiteten en roll vi spelar? Vi kommunicerar vår identitet via bl.a. smycken. Men hur mycket skapar vi vår identitet på samma gång som vi uttrycker den? Och hur stor inverkan har smycket på en person och dennes egen självuppfattning?

Det jag utforskar är hur vi skapar vår identitet genom att iklä oss den samt hur vi formas av det vi klär oss i. I uppsatsen kommer jag därför att fokusera på hur vi ornamenterar och förändrar våra kroppar i syfte att uttrycka roller och identitet. Jag tittar på de attribut (smycken, kläder och masker) en människa klär sig i men framförallt relationen mellan de två. Jag tittar också på tre konstnärliga exempel inom ämnet. Då jag snarare inriktar mig på kroppslig ornamentik i form av föremål/materia behandlar jag inte kroppsmodifikationer som t.ex. skönhetsoperationer, även om det finns starka kopplingar där emellan. Uppsatsen använder jag som underlag och utgångspunkt för mitt gestaltande arbete.

I maskeradens och lekens anda utforskar jag i mitt gestaltande arbete vad som händer med oss när ett jag övergår till ett annat jag. Genom att skapa smycken som påverkar och förändrar en person fysiskt strävar jag efter att skapa instrument för transformation. Och genom att förändra kroppsuppfattningen hos bäraren av smycket vill jag därmed medvetengöra dennes självuppfattning. Förändringen är visuell och/eller taktil för att dels förändra självuppfattningen hos bäraren men också förändra upplevelsen för betraktaren. Det är därför relevant i mitt utforskande att de smycken jag skapar får prövas, tolkas och iscensättas av en eller flera personer. I och med att jag utgår till stor del ifrån min egen kropp används även min kropp vid iscensättning.

Jag utgår ifrån de komplexa förhållandena av vad identitet och självbild kan innebära och söker skapa fantasieggande smycken att utforska i. Materialet i det konstnärliga arbetet varierar, jag strävar dock efter att använda mig av material/uttryck som ger konnotationer till mänsklighet. Precis som ens identitet utvecklas i relation till yttre och inre intryck, av erfarenheter, människor du möter och ett inre samtal så utvecklas mitt konstnärliga arbete genom ett samtal med materialet.

Jag använder mig också av uttryck som påminner om teaterkostym och leksaker för att komma åt det mer interaktiva utforskandet mellan en person och smycket. Detta också för att dra parallellen till att vårt identitetskapande i verkliga livet till mångt och mycket påminner om skådespelet på en teaterscen.

Relevans för fältet och samhället

Det är genom våra kroppar som vi tar in världen. Det blir därför naturligt för mig att till stor del utgå ifrån min egen kropp i mitt gestaltande arbete. Mikael Jensen, doktor i utbildningsvetenskap, menar att vi genom lek och rollspel skapar förståelse för oss själv, vår identitet och våra roller. Vi lär oss att förhålla oss till oss själva, till varandra och förstår hur vårt samhälle är uppbyggt och fungerar. Leken tillåter oss också att behandla stora begrepp

på ett hanterbart sätt, som död, kärlek, sorg, rädsla o.s.v.³ Leken kan av denna anledning i vissa fall kännas skrämmande för många människor, men i och med att det just är en lek är det också ett tryggt rum att utforska i.

I vårt alltmer individualistiska samhälle där individen och representationen av den egna individen är i fokus är det, enligt mig, desto viktigare att ha självinsikt och självdistans för att kunna ha förståelse och empati för andra människor och för en själv. Där kan smycken vara ett instrument och hjälpmedel för att få syn på sig själv.

Via lek och utforskande söker alltså barn efter att finna sin identitet/sina identiteter, detta anser jag fortsätter även in i det vuxna livet via en mer subtil och allvarsam lek. Samtidigt som en söker inom sig, vem en är och känner sig som, söker en ständigt också testa gränsen för vem en kan vara. Vem en har potentialen till att vara, vem en är bekväm i att vara och vem en får vara för människorna runt omkring sig. Genom att medvetandegöra denna lek kan vi också hitta ett utrymme för samtal och diskussion om hur våra självbilder skapas.

Konsthantverket, och framförallt smycken, har en stor roll i vårt identitetsskapande och samhällsbyggande. Smycken är objekt vi fysiskt sätter på våra kroppar och har potentialen att påverka våra sinnen och därmed uppfattningen om oss själva. Men även hur andra uppfattar din person. Smycken är, enligt min mening, något vi använder för att försköna eller belysa något om/hos oss själva som en del av vår identitet. Ibland håller vi det alldeles för oss själva, men oftast kommunicerar vi till andra med hjälp av smycket. En definition av begreppet smycke är:

Smycken, föremål avsedda att bäras på kroppen för att markera social, professionell, religiös eller annan kulturell tillhörighet eller i magiskt syfte samt oftast, men sällan enbart, för att åstadkomma en dekorativ effekt.⁴

I denna relativt breda definition är inte föremålets utformning och placering i sig som står i fokus utan snarare föremålets syfte. Detta gör begreppet mer intressant och öppnar upp vyerna för hur ett smycke kan se ut vad det kan vara. Smycken blir som en slags kroppsmaskering av vår sociala roll och vår inre identitet eller den vi önskar vara. I mitt arbete ifrågasätts hur mycket smycket är en markör för en individs identitet eller huruvida det blir ett socialt skådespel.

Pravu Mazumdar är författare och doktorand i filosofi och talar i en föreläsning om hur smycken och identitet är sammankopplade. "The first strategy involves understanding jewellery as a theatre of transformations."⁵ Han menar att smycken kan fungera antingen som förstärkare av redan existerande identiteter eller som medel för nya identiteter att uppstå. Bäraren av ett smycke blir dels ett utrymme för transformation (smycket blir mer än bara ett objekt) och det transformerade självt (identiteten som skapas i relationen av de

³ Mikael Jensen, *Lekteorier*, 2013, fr.a. kap.5, 9 & 10

⁴ <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/smycken>

⁵ Pravu Mazumdar, föreläsning *understanding surfaces – jewelry & identity*, 23/1-15 Konstfack, Stockholm

två.) Likt teatern; där scenen är dels utrymmet för dramatisk transformation och scenen i sig transformeras när dramat utspelar sig.

Om identitet

Identitet är ett fenomen som diskuteras, analyseras och får nya perspektiv inom flera ämnesområden i samhället, bl.a. behandlas det inom psykologin, sociologin och genus- och queerteorier. Diskussionerna är mångfasetterade och det finns många teorier kring ämnet, varav många samspelar med varandra.⁶ Men begreppet är också något som existerar och diskuteras i våra vardagsliv. På BUP:s (barnpsykiatri och ungdomspsykiatri i Stockholm) hemsida står det så här:

Identitet är en självklar känsla av att man är en egen person med egna egenskaper, tankar, åsikter och en egen personlighet. Man kan också säga att identitet är en självklar känsla av att kunna vara sig själv och att våga stå för den man är.⁷

Begreppet identitet är invecklat och för att förstå det bör en ta hänsyn till flera aspekter. Aspekter som handlar om vad det innebär att vara människa, som att vi är sociala och individuella, kulturella och biologiska, fysiologiska och psykologiska, tänkande och kännande, att vi är medvetna men också till stor del omedvetna om oss själva. Vi är bärare av historia och drömmer om framtiden. Utifrån dessa förutsättningar kan vi skapa vår identitet och vår självbild. Genom att förhålla oss till vår omvärld, människor vi möter, situationer vi utsätts för, intryck vi får och erfarenheter vi gör, skapar vi oss en bild av vem en är i dessa förhållanden samt hur en ser på sig själv. Alltså det vi har i vårt bagage och det vi får erfara genom livet formar synen på vår egen person, därmed kan vi göra mer eller mindre medvetna eller omedvetna val för hur vi förhåller oss till vår självbild. Men mycket tyder också på att vår identitet inte bara kommer inifrån oss själva utan även andra människors blickar och de sociala normer vi lever i påverkar den egna självbilden. Den uppfattas olika i olika situationer och miljöer, både av en själv och av andra. Om självbilden inte bekräftas av andra, särskilt av de vi anser viktiga i våra liv, kan det skapa konflikter inom oss och gentemot andra.⁸ Alltså kan en människa ha och uppleva flera olika identiteter.

Den brittiska sociologiprofessorn och feministiska forskaren Beverley Skeggs säger i en intervju med *Svenska dagbladet*. "Ekonomiskt är jag medelklass, men kulturellt är det faktiskt mera tveksamt."⁹ Hon menar starkt på att vår självbild till mycket stor del påverkas av andras värderingar och samhällets normer. Hon säger att nutiden speglar historiens gamla klasskillnader. Därmed kompliceras hela bilden av de sociala identiteter som finns i samhället där det å ena sidan försvårar hur vi ska relatera till dessa identiteter och hur vi har lärt oss att

⁶ Nils Hammarén & Thomas Johansson, *Identitet*, 2009.

⁷ <http://www.bup.se/sv/Rad-och-fakta/sjלבild-och-identitet/>

⁸ <http://www.1177.se/Stockholm/Tema/Psykisk-halsa/Diagnoser-och-besvar/Barn-och-unga/Sjלבkansla/>

⁹ Carling, Maria, *Din självbild styrs av vad andra tycker*, Svenska Dagbladet, 22 nov. 2005

(http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/psykologi/din-sjלבbild-styrs-av-vad-andra-tycker_480247.svd)

relatera till dem. Å andra sidan kan denna vetenskap också öppna våra förhållningssätt och värderingar, att den ena identiteten inte behöver utesluta den andra.

I Berverley Skeggs forskningsprojekt, som handlar om hur dokusåpor kan påverka vår självbild, ligger fokus på hur idealbilderna för hur vi ska se ut och bete oss sprids genom olika kanaler i vårt samhälle och i detta fall via media. Forskningen visar inte bara på hur vi formas av det vi ser på tv:n men också på hur deltagarna i dokusåpor får spela stereotypa roller som förstärker samhällsnormerna. För en del av deltagarna i dessa program kan det bli problematiskt när de är tillbaka till sina vardagsliv i och med att de blivit stämplade med en identitet som de förmodligen kommer att förknippas med resten av livet.

Risken/chansen finns att, genom att ta sig på sig en roll, spela den, uppfattas som den, också bli den och känna sig som den. Det kan också hända att en lär sig behärska en roll för att kunna nyttja den som ett försvar mot förtryck. Ett exempel på detta skulle kunna vara *vouging Realness* inom voguing- och ballroom-kulturen.¹⁰ Marlon M. Bailey, docent i genusstudier vid Indiana University, USA, skriver:

”...realness serves as a strategy of resistance to hegemonic gender and sexual norms in terms of the violence to which members are subjected if they do not disguise their gender and sexual nonconformity. Yet, on the other hand, members’ deployment of realness ends up re-inscribing and relying upon these same norms to view and to judge each other within the community.”¹¹

Den fysiska kroppen kan påverka vår självbild genom hur vi rör oss, talar och det kroppsspråk vi använder. Till exempel kan en person med ständigt rak hållning och går raskt ha en självbild om att vara respektabel och effektiv. Denna person kommer antagligen att bemötas på ett respektfullt sätt av andra och vilket kan leda till att det karaktärsdraget förstärks hos personen på ett positivt sätt. Men du kan också påverka ditt humör och din självuppfattning genom att förändra ditt kroppsspråk. Alltså har det psykiska (tankar och känslor) stark sammankoppling med det fysiska. Denna faktor är något jag använder mig av i min gestaltning. Om smycket jag skapar till exempel förändrar ens ansiktsuttryck så kan det påverka resten av ens kropp.

Vår identitet och självbild påverkas dels av inre faktorer som vad vi har för arv (socialt eller biologiskt) och hur vi känner, tänker, analyserar och drömmer om. Dels av yttre faktorer som samhällsnormer, andras värderingar och åsikter. Vi har även möjligheten att påverka de inre och yttre faktorerna genom att välja vad vi visar upp och den fysiska kroppen är den vi utnyttjar till representationen av oss själv. En individ har mer eller mindre kapaciteten att kunna vara vad som helst i och med att en identitet är plastisk och kan te sig motsägelsefullt. Individen kan även ha flera identiteter. Identiteterna är kontextuella (beroende på sammanhang) och relationella (i förhållande till någon annan.) Det tycks vara så att en har en

¹⁰ En LGBTQ underground-kultur som uppstod kring tidigt 80-tal i New York där bl.a. tävlingar i att uppträda som normativa män eller kvinnor är en del av kulturen. Ju mer trovärdig en verkar desto högre poäng.

¹¹ M. Bailey, Marlon, *Butch Queens Up in Pumps*, 2013, kap. Gender/Racial Realness: Theorizing the Gender System in Ballroom Culture (<http://www.indiana.edu/~gender/people/papers/bailey2011.pdf>)

relativt stor makt att påverka vilken person/identitet en vill kommunicera och uppfattas som oavsett om detta är ett skådespel eller ej. Dock kommer vi aldrig ifrån våra fysiska kroppar och alla de förväntningar och fördomar som historien och samhället givit dem.

Eftersom jag i min egen utforskande gestaltning utgår från min kropp så blir de smycken jag skapar sprungna ur min inre värld, min intuition och de normer och den kultur jag är uppväxt i. Mina analyser av världen påverkar såklart också utformningen. I och med att föremålen är avsedda att bäras på kroppen vill jag att dessa ska vara en fysisk upplevelse. Sedan behövs en yttre blick och reaktion. En interaktion med en annan kropp och person, eller varför inte ens egen spegelbild? Som konstaterat behöver vi bekräftelse av andra för att fullända vår självbild. Men är det inte så att vi själva lika mycket bekräftar vår egen självbild?

När jag står där framför spegeln och ser vad jag valt att sätta på mig för dagen så bekräftar jag detta med min blick, min hållning och med mitt kroppsspråk. Lika mycket som jag klätt mig i det som ska framhäva den jag känner mig som, lika mycket har jag klätt mig i det som framhäver vem jag är i situationen jag ska befinna mig i. Är det här maskeraden börjar och vi tar på oss vår identitet? Detta tillfällets identitet är fulländad.

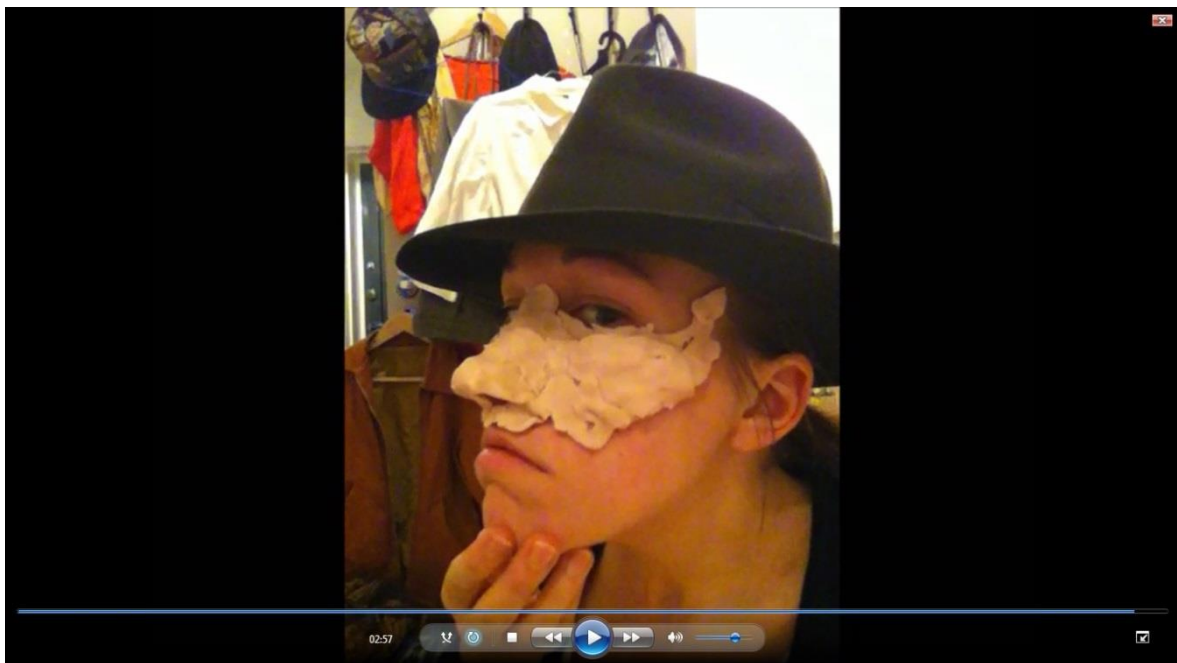

Bild1 *Transforming*¹²

Framför spegeln i hallen formar jag i lekande intuition en mask av hobbylera direkt på mitt eget ansikte. Ser transformationen ske. Vem blir jag? Det är spännande att se att den form som skapas, det ansikte som blir till, ger mig vissa associationer som påverkar resten av kroppsspråket jag använder och kläderna jag väljer. Tingen får inneboende kvaliteter, förväntningar och fördomar vilket påverkar vår uppfattning. Dessa skapas av de normer vi har i samhället och i relation till de kroppar som har använt/använder dessa ting. Materialet i mina utforskande test och smycken är material som är skapat av människan i liknelse med att

¹² Stillbild ur en treminuter lång film, 2014 (filmad av mig)

vi som individer tillsammans med vår omvärld skapar våra identiteter.

Även olika kroppar har förutfattade meningar. Att jag i stunden då mitt ansikte omformas och näsan blir grövre intuitivt ser mig som en äldre man säger något om detta. Jag förstärker också detta uttryck med resten av mitt ansikte och en hatt utan att i ögonblicket fundera över saken.

Så där står en och tittar in i garderoben och funderar på vad en ska använda sig av för attribut för att framhäva den person en ska vara under dagen.

Ornamentering (Fåfängerier?)

Kopplingen mellan kroppsliga attribut och mänsklig identitet har en lång historia. Människor har genom alla tider använt sig av konsthandverk såsom smycken, masker och klädnader för att kommunicera sin identitet till andra människor, vilken roll en har i samhället och vilka sammanhang en väljer att tillhöra. Attributen kommunicerar som symbolspråk och är ofta underförstådda av alla som är en del av samma samhälle eller kultur. De kan tyckas så vanliga och implicita för oss att det nästan sker omedvetet, som t ex vad en ring på vänster ringfinger signalerar.

Långt in på 1800-talet var det till och med så att vissa kläder och kroppsornamenteringar endast fick användas av det övre samhällsskicket. I dagens västerländska samhälle är det dock mer komplext att "läsa av" en persons identitet i form av social och ekonomisk status. En person kan t.ex. välja att köpa få dyra och exklusiva plagg för att framstå som en person med status och klass även om detta inte speglar dennes faktiska ekonomiska tillgångar. En annan faktor till att identiteten kan te sig mer komplex är att de stereotypa rollerna i samhället ifrågasätts och omformas.¹³ I och med att många kan byta stil och ständigt provar nya livsstilar kan den kulturella identiteten te sig flyktig när ytan, d.v.s. stilen, snarare blir en förklädnad än en markör på vem en är. Den kulturella identiteten präglas alltså av relationen mellan yta, förändring och estetik men också av hur vi identifierar klasser i samhället. Om vi tänker oss rent dikotomiskt att det går att skilja mellan den kulturella identiteten (i detta fall ytan en visar upp) och den egna självbilden (känslan om vem en är) så skulle dessa två kunna kollidera och konflikter skulle uppstå inom oss och bidra till att vi känner oss oärliga gentemot oss själva och andra. Men i och med att fysik och psyke är i samspel med varandra så kan det vara svårt att skilja hönan från ägget. Har vi skapat en känsla av vem vi är genom att välja yta eller formar vi vårt yttre utifrån en inre känsla?

Det verkar som allt vi använder på våra kroppar för att uttrycka vår identitet (smycken, kläder, smink o.s.v.) har någon form av bestämd förväntning eller förutfattad mening. Det är inte ovanligt till exempel att en man på maskerad som klär ut sig till kvinna använder sig av klackskor och läppstift eller en person som klär ut sig till finansman har på sig slips, kostym och bär portfölj. Attributens förväntningar speglar både samhällets normer och tidens anda.

¹³ Nils Hammarén & Thomas Johansson, *Identitet*, 2009, sid 32-37

Lektor Margareta Melin vid Malmö högskola undersökte utseendets makt vid en kurs i medie- och kommunikationsvetenskap då hon ville att studenterna skulle bli mer medvetna och kritiska till vem det är som undervisar. Hon bytte därför identitet genom att byta mellan olika klädstilar varje föreläsningstillfälle för att undersöka detta. Det visade sig att för en del studenter tog det tre-fyra dagar innan de upptäckte att föreläsare var samma person. Studenterna hade också olika upplevelser av de olika karaktärer som Margareta klädde sig i. De hade t.ex. mer förtroende för "den formella Margareta" än en religiös Margareta. De upplevde också att "den ungdomliga Margareta" hade den roligaste föreläsningarna och Lektor Melin tror själv att kläderna påverkade hennes undervisnings-stil. Även av hennes kollegor från andra institutioner på skolan som inte kände till experimentet fick hon olika bemötande beroende på hur hon var klädd under dagen.¹⁴

Aud Charlotte Ho Sook Sinding satte insidan på utsidan i sitt konstprojekt, *EXTREME MAKEOVER*, 2007. Istället för att visa sitt ideala jag skapade Charlotte smycken som talar om det oönskade och socialt oaccepterade jaget. I detta fall talar Charlotte om hur fett i vår kultur är något skamset och som varken är önskvärt i den egna självbilden eller i hur andra uppfattar en.

2

3¹⁵

"I vår tid är fett omoraliskt, både att äta fett och att vara fet är fel. Fett står för det okontrollerade, för dumhet och lathet."¹⁶ Genom detta påstående pekar Sinding på att våra kroppar och utseenden har stor inverkan på våra identiteter. Med dessa smycken kommunicerar hon en inre känsla, men också den kollektiva känslan av vad fett innebär för ens självbild. Det finns något motsägelsefullt i dessa smycken. Å ena sidan har hon hyllat fett, framhävt det och skapat något vackert av det. Å andra sidan är fett borttaget från insidan av kroppen och därmed en aning främmandegjord eller valbar. Som en alternativ identitet, som en mask?

Det magiska med föremål kan alltså vara att de är laddade med en massa saker. Laddade med känslor, värderingar och förväntningar. Laddningen är en projicering av människan vilket gör den magisk i de ögonblick då föremålet interagerar med en person. Det får ett liv. "...it is clear that we still, even if subconsciously, credit some ornaments with powers beyond

¹⁴ Asker, Anna, *Lektorns ombyte förbryllade*, Svenska Dagbladet, 15 mars 2011

(http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/trender/lektorns-ombyte-forbryllade_6004621.svd)

¹⁵ Bilder från Galleri Platinas hemsida (http://www.platina.se/Pressrelease/Carlotte_press.html)

¹⁶ http://www.platina.se/Pressrelease/Carlotte_press.html

that of logical expectation.”¹⁷ Skriver antropologen Ted Polhemus som studerar relationen mellan mode och identitet.

Jag märker i mitt skapande att vissa material ger mig redan underliggande associationer utan att jag behöver anstränga mig. De påminner mig om saker, kulturer, historia, minnen, känslor, vilket också styr smyckets utformning. Men materialet i sig är också formbart i sina associationer. Likt människors identiteter formas materialets identitet beroende på konstellation och sammanhang. Det är en balansgång när jag gestaltar då jag inte vill att materialets identitet ska ta över i transformationen, det måste finnas plats för samverkan. I min skissbok skriver jag:

Lungor betyder liv, kapaciteten att andas. Starka lungor, du kan tala högt, andas in djupt. Andas in, känn dig stolt. Andingen är en del av dig och därmed en del av din person. Den påverkar din sinnesstämning. Andas. Du klappar dig själv på bröstet och tappar i samma stund lite luft. Luften kommer ut, samtidigt som tyngden lättar. Andas. Mer luft strömmar ut och snart är du insvept i din egen andning. Andas. Hur känns det?¹⁸

Jag ber en vän utforska mitt smycke. Hon får sätta på sig den och interagera med sig själv, smycket och sin egenspegelbild.

¹⁷ Ted Polhemus, *Hot bodies, cool styles – new techniques in selfadornment*, 2004, sid 69

¹⁸ Utdrag ur min skissbok, 2014

Jag berättar inte mycket för min vän om smycket jag skapat eftersom jag vill att hon ska bilda sin egen uppfattning om det och jag säger att hon får hålla på så länge som hon känner för. Under hennes nästan 20-minuters långa improvisation har jag upplevt och sett en människas kamp med sig själv, fröjd med sig själv, talande, sjungande, kvävande, skrattande. Vid ett av tillfällena när hon står framför spegeln upptäcker hon att hon kan smörja in sig i mjölet som dammar ut från lungorna, som att bekräfta sig själv.

Olivier De Sagazan är en konstnär som leker med och behandlar många olika ämnen när han i sina performance-akter förvandlar och omformar sitt utseende och blir till en demonliknande karaktär.²⁰ I *Transfiguration* får en se hur han övergår från en person till en annan och med hjälp av lera och färg skapar han och omskapar han en mask direkt på kroppen. Det är som att han förvandlas till någon form av alter ego, inte längre mänsklig i sitt utseende. Alter egot (det andra jaget) får här ett ansikte, en andning, en röst och ett rörelsemönster, denne upplevs som en annan person fränkopplad från den som agerar men kroppen är den samma. Precis som när vi med ett smycke klär oss i ett av de *jagen* vi upplever att vi har.

Masken som medel

Maskens historia är precis som smyckets en lång sådan. Tillskillnad från smycket har maskens funktion kanske snarare varit ett uttryck för andras identitet snarare än sin egen. Men i och med att identitetsbegreppet vi i vårt samtida samhälle blir alltmer komplex kan vi se att kroppslig ornamentik användas liknande som en mask, för att uppnå det andra jaget. Detta gör att gränsen mellan skådespelet och det verkliga livet blir svårare att urskilja.

Att kommunicera med hjälp av attribut kan också fungera i bildande syfte, som när vi använder oss av smycken, kläder och masker i sagoberättande av olika slag, t.ex. i teater och

¹⁹ Lungor av vitt bomullstyg, spets fyllda med potatismjöl. Bilderna är tagna före och efter improvisationen.

²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=FS0NcHLZhXA>

dans. De mytologiska berättelserna, religiösa skrifterna och politiska idéerna kommer till liv och vi lär oss om värderingar vi har i samhället. Karaktärerna i dessa berättelser får en fysisk kropp med hjälp av attributen och kan möta åskådaren. Befinner du dig t.ex. i Zambia under Makishi-maskeraderna kan det hända att du stöter på den beskyddande Chileya eller den hotfulla Makishi som är andar förkroppsligade av masker.²¹ Detta har varit och är fortfarande en viktig del av samhällsutvecklingen i många länder.

Masken och olika typer av förklädnad har, inom olika kulturer, länge använts som ett sätt att få kontakt med andar inom kulturen och där maskerna samtidigt fungerar som en spegling av människans inre.²² De kan representera gudar, demoner, ministrar, kungar, hjältar, mystiska djurväsen och den otämjda, hämningslösa människan. Detta kan ses som ett sätt att främmandegöra roller från vad som är mänskligt accepterat och samtidigt ha ett medium att uttrycka dessa i och göra dem förståeliga.

But what if the crime is beautiful... Lauren Kalman 7²³

Bilden kommer från ett arbete av Lauren Kalman från ett konstprojekt hon kallar *But what if the crime is beautiful...* (2013-2014.) och refererar därmed till Adolf Loos *Ornatment and crime*, 1910.²⁴ Loos hävdade att ornatment var något onödigt och primitivt och att endast människor i samhällets lägsta skick (kvinnor inräknade) ägnade sig åt utsmyckning. Som jag ser det anspelar Kalmans projekt på den kvinnliga rollen i vårt samhälle, sexualiseringen av henne. Materialet hon använt i detta verk är sådant som vi associerar till det typiskt kvinnliga och sköra, dock här får det ett perverst uttryck när verket visualiseras på en kropp. Jag tolkar detta som ett sätt att använda masken som ett medel att överdriva och synliggöra masker/roller i verkliga livet.

²¹ Phyllis Galembo, *Maske*, 2010, sid 11

²² Walter Sorell, *The other face: the masks in the arts*, 1973, sid 10

²³ <http://www.laurenkalman.com/art/Hoods.html>

²⁴ http://www.laurenkalman.com/art/But_if_the_Crime.html

Masker kan också ha syftet att dölja identitet. Till exempel var maskeradbalen ett stort nöje under, framför allt, 1700-talet i Europa där masken användes för att utsmycka men också mystifiera personen bakom masken. Denna handling att dölja sin identitet kan också göra att andra sidor av en själv blir synliga t.ex. genom hur personen betar sig.

Inom teatern har masken använts i stor utsträckning som medel, både estetiskt och symboliskt, i både västerländsk och österländsk kultur. Dock var användandet mycket vanligare förr än nu inom västvärlden då teatern strävat mot en mer realistisk estetik.

”Vi ser på teatermasken som ett instrument för skådespelarens transformation vilket betyder att synen på masker som rekvisita, dekoration eller scenografielement är oss fjärran.”²⁵

Det konstnärliga forskningsprojektet av My Walther och Suzanne Osten, 2006, undersöker masken som instrument inom teatern. Här bildar masken och skådespelaren i samspel med varandra en karaktär som inte skulle uppstå annars. Om skådespelarna byter masker är det vanligt att karaktären förändras. Det kan till och med bli så att masken inte tänds²⁶ på vissa skådespelare men på andra. De konstaterar också i sin forskningsrapporten att andra attribut så som peruk, skor o.s.v har stor betydelse för att förstärka ”vem masken är.” I undersökandet av maskskådespelet laborera de även med kroppens fysik som formen på munnen, rösten och hållningen och med yttre interaktion och bekräftelse (från t.ex. speglar och publik.) Bara när masken får bekräftelse hålls karaktären vid liv. De märker också att ju mer en skådespelare har arbetat med en mask desto mindre blir behovet av spegeln.

I My Walthers projekt spelar bekräftelsen (i form av interaktion med andra eller med sin spegelbild) en viktig roll, det gör det även i mitt eget projekt. Däremot behöver bekräftelsen inte bara vara positiv då jag är mer ute efter att skapa en liknelse och parallell mellan teaterns skådespel och det verkliga livets sociala maskerad.

Jag kan inte låta bli att se kopplingar mellan det utforskande maskskådespel de behandlar och identitetsökandet i verkliga livet där våra identiteter och vår självbild dels formars av yttre faktorer och dels själva konstrueras. Ju mer en utger sig för att vara en viss person eller att ha en viss roll desto mer blir denna personlighet eller roll en naturlig del av en. Den bekäntas av andra och du bekräftar den själv i din spegelbild. Om vi är omedvetna om detta kan det hända att normer och roller i samhällets förstärks och kan i värsta fall få negativa effekter om stereotyper och fördomar förstärks.

Om vi ska förstå vår omvärld och andra människor måste vi kanske börja med att titta på oss själva. Ställa oss frågan; vem är jag? Och hur kommer det sig att jag betar mig och resonerar som jag gör? Att på ett lekande sätt utforska sin egna upplevda person och självbild kan leda till en ökad förståelse för hur normer och identiteter skapas, formas och omformas.

²⁵ My Walther, *Hemliga masker*, 2006, sid 21

²⁶ ”Tänding: en stark impuls, en energikick, ett spontant flöde som uppstår i mötet mellan masken och skådespelaren” ur *Hemliga masker*, sid 56

Innan du förstår hur det kan vara att promenera i en annan människas skor börja med att förstå dina egna.²⁷

8²⁸

²⁷ Utdrag ur min skissbok, 2014

²⁸ Smycke gjort i acryl och bomullsband

Källförteckning

Tryckta källor

Mikael Jensen, *Lektorier*, 2013

Nils Hammarén & Thomas Johansson, *Identitet*, 2009

Ted Polhemus, *Hot bodies, cool styles – new techniques in selfadornment*, 2004

Phyllis Galembo, *Maske*, 2010

Walter Sorell, *The other face: the masks in the arts*, 1973

My Walther, *Hemliga masker*, 2006 (Forskningsrapport med tillhörande DVD)

M. Bailey, Marlon, *Butch Queens Up in Pumps*, 2013

Asker, Anna, *Lektorns ombyte förbryllade*, Svenska Dagbladet, 15 mars 2011
(Artikel om hur kläder och stilar påverkar en persons identitet utifrån tre personers undersökningar, bl.a. med Margareta Melin)

Carling, Maria, *Din självbild styrs av vad andra tycker*, Svenska Dagbladet, 22 nov. 2005
(Intervju med professor Beverley Skeggs angående hennes forskning om hur vår självbild påverkas av andra.)

Digitala källor

Joseph Campbell, *Joseph Campbell – Individual Identity in the Occident and Orient*, 0.42, Part of a lecture recording on Spotify.

Definition av begreppet smycken -
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/smycken>

Förklaring av begreppen självbild och identitet från BUP - <http://www.bup.se/sv/Rad-och-fakta/sjalvbild-och-identitet/>

Förklaring av begreppet självbild från Vårdguiden -
<http://www.1177.se/Stockholm/Tema/Psykisk-halsa/Diagnoser-och-besvar/Barn-och-unga/Sjalvkansla/>

Galleriet Platina i Stockholm skriver om Aud Charlotte Ho Sook Sinding verk -
http://www.platina.se/Pressrelease/Charlotte_press.html

Videoklipp med Olivier De Sagazans performance -
<https://www.youtube.com/watch?v=FS0NcHLZhXA>

Lauren Kalman om sitt eget verk -

[http://www.laurenkalman.com/art/But if the Crime.html](http://www.laurenkalman.com/art/But_if_the_Crime.html)

Föreläsningar

Pravu Mazundar, föreläsning *Understanding surfaces – jewelry & identity*, 23/1-15, Konstfack, Stockholm

Bildförteckning

1. Stillbild ur *Transforming*, 2014 (egen film)

2 & 3. *Extreme makeover* av Charlotte Sinding

(http://www.platina.se/Pressrelease/Charlotte_press.html)

4 & 5. Tyglungor av Katarina Frifarare (egna bilder)

6 Stillbild ur *Transfiguration*, Olivier De Sagazan

(<https://www.youtube.com/watch?v=FS0NcHLZhXA>)

7. *But what if the crime is beautiful...* Lauren Kalman

(<http://www.laurenkalman.com/art/Hoods.html>)

8. Fotsmycke av Katarina Frifarare (eget foto)